

בס"ד, יט בכסלו תשע"ח

07 בדצמבר 2017

תיק 77036

פסק דין - מקח טעות בספר תורה שמחירו גבוה

בעניין שבין

הנתבע	התובע
סופר סת"ם	מזמין ספר תורה

א. רקע ועובדות מוסכמות

בחודש טבת תשע"ד (12.2013) נחתם בין התובע לנתבע חוזה לכתובת ספר תורה. התובע הינו מזמין הספר והנתבע כותב הספר. סוכם כי מחירו יהיה 130 אש"ח (מאה ושלושים אלף ₪) בתוספת מע"מ, סה"כ 152,100 ₪. בחוזה נכתב כי ספר התורה יהיה "מהודר בכתב בית יוסף", "על פי מסורות והנהגות אשכנזיות". עוד נכתב בחוזה כי המזמין מצהיר שראה וקיבל דוגמת כתב היד של הנתבע ע"ג יריעה. לגבי הזכות לדרישת תיקונים נכתב: "למזמין שמורה הזכות לדרוש החלפת יריעה שנעשו בה תיקונים לא נאים המורידים את מעמד הספר בהגדרתו (כמו ממהודר לכשר וכדומה) ללא תמורה נוספת. סעיף זה יבוצע רק אחרי שרב מורה הוראה בענייני סת"ם אישר את חומרת הדבר. בענין זה יהיה הרב א' המכריע".

נקבע בחוזה כי במקרה של אי הסכמה בין הצדדים יובא הענין לבורר הרב אבי גיסר או בפני בי"ד לממונות "ארץ חמדה".

לקראת סיום כתיבת הספר ולאחר שכבר שולמו 113,780 ₪ נקלע התובע לקשיים כלכליים ולפיכך ניסה למכור את הספר. לצורך כך קיבל התובע מהנתבע שתי יריעות מהספר. במהלך נסיונותיו אלו הראה התובע את הספר לסוחרים שונים המתמחים בתחום, והם הביעו את דעתם כי הספר אינו מהודר. הערכותיהם לגבי שווי הספר נעו בין 70 אש"ח ל-80 אש"ח (המסמכים הוגשו לבית הדין). מנגד הנתבע הגיש לבית הדין חוות דעת של סופר הסת"ם שהגיה את הספר, בה הוא מאשר כי ספר התורה נכתב בכתב נוסח בית יוסף (קרי, כתב אשכנזי) מהודר וצורת האותיות תקינה לחלוטין. כמו כן הגיש הנתבע לבית הדין העתק מדוא"ל שנשלח אליו מהתובע (מתאריך 22 בפב' 2015) בו נכתב: "לא שוכח לרגע את עבודתך המצויינת".

הואיל ומדובר בשכנים ותיקים המעריכים זה את זה ובכוונתם לשמור על שכנות טובה ראה בית הדין לנכון להגיע לפשרה מתוך דרכי שלום, ולכן הציע את ההצעה הבאה:

הספר במצבו הנוכחי יועבר בשלמותו לתובע וייקבע מחירו במצב זה לפני תיקונים והגהות נוספות סך של 77,000 ש"ח לא כולל מע"מ. התובע מצידו, בכספו, ידאג להגהות ותיקון הספר עד שיגיע למצבו האופטימלי לפי רצונו ויכולותיו, וכן לעצי חיים ותפירת

הספר. מכיוון שהתובע כבר שילם לנתבע סכום של 98,000 ש"ח בתוספת מע"מ (על כמעט כולו), על הנתבע יהיה להחזיר 21,000 ש"ח לתובע.

הנתבע דחה את הצעת בית הדין.

ב. טענות התובע

לאור חוות הדעת שקיבל, טוען התובע כי מדובר באונאה, כיוון שהספר, גם אם יתוקן, אינו שווה את הסכום שהנתבע ביקש כתמורה. כמו כן מדובר במקח טעות הואיל והספר איננו כתוב בכתב אשכנזי בית יוסף ואיננו מהודר כפי שנקבע בחוזה, אלא ספק כשר. לפיכך הוא תובע:

1. להורות על תיקון מייד של הספר בתקופה של שבועיים, תפירתו והבאתו לידי גמר, כולל הגהות מקצועיות ותיקונים שיעשו על ידי אדם שלישי על חשבונו של הנתבע. ובנוסף הנתבע יחזיר סך 33,780 ₪ שהם הפער בין הסכום שכבר שולם לבין שווי המקסימלי העומד לטענתו על 80 אש"ח. וכל זאת בתנאי שניתן יהיה להביא את הספר לרמת כשרות סבירה וכל גיליון שיהיו עליו מחיקות יוחלף כאמור בחוזה.
2. לחילופין הוא תובע להורות על ביטול מקח ולהחזיר את כל הכסף ששילם.
3. בנוסף, הוא תובע פיצוי של קנס כמופיע בחוזה: "במקרה של הפרה מהותית של תנאי הסכם זה, זכותו של הניזוק לגבות קנס עבור הנזק. גובה הקנס ייקבע ע"י הגוף הבורר".
4. בהמשך ההליך (מכתב מ-27.09.2017), התובע ביקש ביטול המקח והחזרת כל הכסף ששילם.

ג. טענות הנתבע

1. הספר מהודר ללא רבב והינו בסטנדרטים הגבוהים ביותר, ויעידו על כך חוות הדעת של הרב ת' הנמצאת בידו, שכתב שהכתיבה יפה ונאה עם רווחים מדויקים מאוד, והשווי הוא בוודאי 130 אש"ח, וכן הסופר שהגיה את הספר כתב שהספר הינו מהודר וצורת האותיות תקינה לחלוטין.
2. במהלך תקופת הכתיבה התובע ביקר אותו בביתו והתרשם מתהליך הכתיבה, ואף נטל מספר יריעות מספר התורה לפיקוח, להשוואה ולאישור. הוא עקב אחרי העבודה בצורה רציפה וגם התייעץ עם סופר נוסף. סימוכין לכך ניתן לראות בכמה דוא"ל ששלח לו הנתבע. ב-4 באוק' 2014 כתב לו "אשמח לראות את עבודתך במוצ"ש הקרוב אם הדבר אפשרי". ב-10 בפב' 2015 כתב לו "אנא הכנס לביתי היום יריעה אחת", ובהמשך לכך ב-22 בפב' 2015 ציין בדוא"ל שורה של הערות לגבי הכתב. כמו כן תוך כדי העבודה ציין את שביעות רצונו מן העבודה. לדוגמא, בדוא"ל ששלח לו (גם ב-22 בפב' 2015) ציין כי אינו שוכח לרגע את עבודתו המצויינת. לפיכך, אינו יכול לטעון טענת מקח טעות, כדין מי שיכול היה לבדוק את המכר וכל שכן אם בדק בפועל.

3. גם אם יהיו כאלה שלא יגדירו את הספר כמהודר, לפי האמת הגדרת ספר כמהודר תלויה רק בכשרותו. מעבר לכך, אמור להיות חשוב לקונה רק שהכתיבה מוצאת חן בעיניו, ולפיכך הואיל והתובע ראה את הכתב לפני ההתקשרות ביניהם וכן במשך הכתיבה, והכתב מצא חן בעיניו - הרי שהספר נחשב כמהודר.
4. חלק מכריע בבחירתו כסופר על ידי התובע נבע לא רק בשל היותו בעל ידע הלכתי ונסיון מעשי, אלא בעיקר בשל יראת השמים ואופיו המיוחד, כפי שהצהיר זאת התובע בהודעות ובעל פה. הנתבע הביא סימוכין לכך מדוא"ל ששלח אליו התובע. בנוסף לכך, לפי הודאת התובע הוא מונע גם בגלל מניעים חבריים, כפי שכתב בדוא"ל (ציטוטים מהדוא"ל יובאו בגוף הדיון שבפסק הדין).
5. התובע כתב ששינה דעתו לגבי קניית הספר במחיר המוצע רק בגלל מצבו הכספי שהידרדר, וכפי שכתב בדוא"ל מיום 24.11.2016 ומיום 22.11.2015.

ד. נושאי הדיון

1. בירור עובדתי – האם יש מקח טעות מצד טיב הספר או מצד מחירו?
  2. טענת מום במקח במקרה שיכול היה לבדוק את המוצר ולא בדק.
  3. האם המוצר שלפנינו נבדק על ידי הקונה באופן המוכיח שהייתה התרצות בפועל?
  4. בחירת סופר בשל יראת השמים ואופיו המיוחד ולא בשל מקצועיותו.
- ה. בירור עובדתי – האם יש מקח טעות מצד טיב הספר או מצד מחירו?

דין מקח טעות יתכן בשני מצבים: המצב הראשון הוא שיש בחפץ הנמכר מום שאנשים מקפידים עליו (שו"ע חו"מ רלב) או שמכר מין מסויים ונמצא מין אחר, ובכלל זה המוכר מין יפה ונמצא מין רע (שם סימן רלג). המצב השני הוא שהפער בין המחיר האמיתי למחיר בו נמכר החפץ עולה על שתות - "אונאה" (שם רכז, ד).

במקרה שלפנינו הביא כל אחד מהצדדים חוות דעת המצדדת בטענתו, ולפיכך כמקובל במקרה של חוות דעת המובאות על ידי בעלי הדין והן סותרות זו את זו, פנה בית הדין למומחה מטעמו. המומחה קבע שהכתב אינו ברמה גבוהה ואינו מהודר, ובנוסף ישנן הרבה בעיות שיוצרות ספק בכשרות הספר. להלן מסקנות המומחה:

רוב האותיות כתובות בצורה הלכתית, אם כי יש הערות רבות. חלק מהאותיות בעיתיות ("כ" לא מספיק עגולה, "י" לפעמים ללא ראש, וקוץ עליון גבוה מידי, ועוד). ככלל הכתב אינו ברמה גבוהה, ולא מהודר. ישנם שינויים רבים בעובי הקולמוס, גם בין עמודה לעמודה וגם בתוך העמודה עצמה. הכתב אינו חד מספיק. השורות אינן מסתיימות בקצה העמודה בצורה נאה ואחידה. להערכתך

ספר כזה ימכר לצרכן הפרטי בכ 90000 שקלים כולל מע"מ לאחר תיקונים והגהות מחשב וגברא.

הוא הצביע על ההערות הבאות:

1. "כ" לא מספיק עגולה.
2. "י" לפעמים ללא ראש.
3. קוץ עליון של "י" גבוה מידי.
4. ישנם שינויים רבים בעובי הקולמוס, גם בין עמודה לעמודה וגם בתוך העמודה עצמה.
5. הכתב אינו חד מספיק.
6. השורות אינן מסתיימות בקצה העמודה בצורה נאה ואחידה.

להבנתנו, בחוזה נכתב בפירוש שהספר יהיה מהודר, ולפיכך דומה מקרה זה למוכר חיטים יפות ונמצאו רעות שהמקח בטל.

טענת הנתבע כי "מהודר" זו הגדרה סובייקטיבית ושהעיקר הוא רק שיהיה כשר אינה מתקבלת על ידי בית הדין. ראשית, במקרים שישנן בעיות הלכתיות לגבי צורת האות, (כלשון המומחה: "רוב האותיות כתובות בצורה הלכתית, אם כי יש הערות רבות. חלק מהאותיות בעיתיות") ודאי שאין זה נחשב למהודר גם לשיטת הנתבע. בפרט שלא ברור אם ניתן לתקן בהגהות את כל המקרים האלה.

שנית, גם אילו הייתה טענה זו נכונה מבחינת הלכות סת"ם, הרי שלגבי דיני מקח וממכר יש ללכת לפי לשון בני אדם, קרי, הלשון המקובלת בשוק. הואיל ובשוק ישנו חילוק ברור בין ספרי תורה כשרים לבין ספרי תורה מהודרים, והדבר נקבע על ידי מומחים ולפי קריטריונים אובייקטיביים, הרי שיש ללכת אחר הלשון המקובלת.

מעבר לכך, טענת הנתבע נסתרת מהחוזה עצמו בו מפורש שאם ייעשו תיקונים לא נאים המורידים את הספר בהגדרתו כמו ממהודר לכשר, יוכל המזמין לדרוש את החלפת היריעה בה נעשו התיקונים, ויכריע בכך רב מורה הוראה. הרי שהנתבע עצמו חתם על כך שישנם מצבים בהם הספר כשר אך אינו יכול להיקרא מהודר.

בנוסף, כתב מומחה בית הדין כי שומת הספר הינה ע"ס 90 אש"ח. לפיכך במקרה שלפנינו פער המחירים הוא הרבה מעבר לשתות, ולכן ישנה טענת מקח טעות גם מצד פערי המחיר.

1. טענת מוס במקח במקרה שיכול היה לבדוק את המוצר ולא בדק

הנתבע טען שהואיל והתובע יכול היה להראות את היריעות למומחה שוב אין כאן טענת מקח טעות, כפי שנפסק שבאונאה פרק הזמן בו ניתן לחזור מהעסקה הוא רק עד שיוכל להראות לתגר, אבל אחרי זמן זה המתאנה אינו יכול לחזור מהעסקה. עוד טען הנתבע, שהנתבע ראה את היריעות ואף הראה אותן לסופר. בטענה השנייה נעסוק בהמשך.

טענת הנתבע דומה למבואר בבבא מציעא מט עמ' ב – נא עמ' א, שכאשר המוכר אינה את הלוקח במחיר באופן שהלוקח זכאי להחזרת האונאה או אפילו לביטול המקח, הלוקח צריך לחזור בו מהמקח עד הזמן שהיה צריך להספיק להראות את המוצר "לתגר או לקרובו". וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך חושן משפט סי' רכז סע' ז. הטעם לכך הוא כפי שמסביר רש"י (ב"מ מט עמ' ב ד"ה "עד כדי"): "אם שהה יותר מחל על אונאתו". כלומר, אדם שקונה חפץ נוהג לבדוק אם לא אונאו אותו, ואם לא בדק אז מוכח שמחל על הזכות לחזור מהמקח בגין אונאה.

לענייננו צריך לשאול שתי שאלות: 1. האם הלכה זו שייכת גם לביטול מקח בגין מום או שינוי במקח, או רק לביטול מקח בגין אונאה במחיר? 2. האם במקרה כגון זה שלפנינו רגילים לבדוק את המוצר לפני או מיד אחרי סגירת העסקה?

בגמרא בכתובות עה ע"ב נאמר שכאשר יש מומים מוסתרים באשה שמהווים בסיס לביטול הקידושין, אבל החתן והכלה נמצאים בעיר שיש בה מרחץ, החתן אינו יכול לבטל הקידושין מכיוון שהיה צריך לבדוק את הכלה ממומים על ידי קרובותיו. לכאורה מוכח מכאן שיכולת לברר את המום שלא מומשה מהווה מחילה אף במקרה של מום.

אולם הרי"ף (בבא מציעא דף ל עמוד ב) מחלק בין מקח טעות בגין אונאה למקח טעות בגין מום, ופוסק שאדם אינו צריך להעביר את המקח לבדיקת מומחה לגילוי מומים, אלא משתמש בו כרגיל ואם ימצא מום - זכותו לבטל המקח. וזו לשונו:

והיכא דזבין אינש מידי ולאחר זמן איגלי ליה דאית ביה מומא דהוה ביה מעיקרא מקמי דליזבני, אית ליה לאהדוריה למריה, ולא אמרינן בכי הא הא שהה ליה בכדי שיראה לתגר או לקרובו, דלא אמור רבנן הכי אלא גבי אונאה, אבל גבי מומין, מקח טעות הוא וכל אימת דמיגלי ליה מהדר ליה למריה.

כך מחלק גם הרמב"ם (מכירה טו, ג):

וכן המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפילו לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא...

הרמב"ם מסייג את דבריו ומוסיף: "והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר". וכתב המגיד משנה שמקורו מהמשך הגמרא שם בכתובות ש"חזקה אין אדם שותה בכוס א"כ בודקו" ולכן אם נשא אשה וידע שהיא בת מומים ושתק - ודאי נתפייס.

ומסביר המגיד משנה שם שהרמב"ם למד סייג זה מהגמרא הנ"ל בכתובות. כלומר, עקרונית יכולת לבדוק שלא מומשה אינה מהווה הוכחה למחילה, אולם במקרה שאדם ראה בפועל את המום ובכל זאת השתמש בחפץ, כאן ודאי מוכח שמחל ושוב אינו יכול לטעון טענת מקח טעות, ובכך עוסקת הגמרא בכתובות.

המגיד משנה (מכירה טו, ג) מביא בשם י"ש מי שאומר שגם בטענת מום אפשרות החזרה מוגבלת בזמן (ולפעמים, אף אינה מתחילה). ההגבלה היא כשיש לקונה אפשרות לבדוק אם קיים מום זה והוא בחר לא לעשות כן. וזו לשון המגיד משנה:

**ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכל להבחינו לאלתר כגון שיכולין
לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר.**

נתיבות המשפט (רלב, א) מסביר שהדעה הזאת היא הרחבה של המושג "להראות לתגר או לקרובו", והיא סוברת שכמו שמושג זה קיים באונאה כך הוא קיים במום.

יש מקום להסתפק אם כוונת המגיד משנה שה"יש מי שכתב" חולק על הרמב"ם או שהוא סבור שניתן ליישב את דברי הרמב"ם עם דעה זו. אולם המשנה למלך שם כתב שדעה זו חולקת על הרי"ף והרמב"ם. הוא מדייק מדברי הרי"ף והרמב"ם שרק באונאה קיים הדין של עד שיראה לתגר, אך במום ניתן לחזור לעולם אפילו אם ראה את המום, אא"כ השתמש בחפץ לאחר שמצא מום.

למעלה הבאנו את הגמרא בכתובות לגבי מומי נשים הניתנים לבדיקה במרחץ, ממנה עולה בפשטות כדברי ה"יש מי שאומר" שגם לגבי מום אומרים שאם יש אפשרות לבדוק ולא בדק הרי שמחל. ונראה ליישב את שיטת המשנה למלך, שאין לדמות קידושי אשה לקניית מקח, משום שקידושי אשה זה דבר מאוד משמעותי בחיי האדם ולכן במקרה זה ודאי אנשים רגילים לבדוק עד היכן שידם מגעת, וממילא אם הייתה לו אפשרות לבדוק ובכל זאת לא בדק מוכח שמחל, אך בשאר מקח סמך על כך שמן הסתם אין מום ולכן לא מוכח שמחל.

להלכה נחלקו האחרונים אם לפסוק כשיטת ה"יש מי שכתב" שבמגיד משנה: הסמ"ע (ח"מ רלב, י) פוסק את השיטה שבמגיד משנה, ואילו הפתחי תשובה (ח"מ רלב, א) מביא דעות כמה אחרונים שחולקים על המגיד משנה, וביניהם המהריט"ץ. גם ערוך השולחן (ח"מ רלב, ה) חולק על המ"מ ומנמק שהלוקח לא צריך להעלות על דעתו שהמוכר אונה אותו, ולכן העובדה שלא בדק אינה מוכיחה שוויתר על זכויותיו וסבר וקיבל את החפץ כמו שהוא. גם דעת הנתיבות לא הייתה נוחה מהשיטה שבמגיד משנה ולכן הוא דחק בהסבר המ"מ שכוונתו להחמיר על הקונה דווקא במקרה שכבר נשתמש בחפץ עצמו, ובפתי"ש (רלב, א) כתב שא"א להכניס כן בדברי המ"מ. השבות יעקב (הובא בפתי"ש הנ"ל) סובר שאין מחלוקת בין המגיד משנה לרמב"ם ולרי"ף: כאשר לא היתה הזדמנות לבדוק לפני הקנייה אלא רק לאחריה, הקונה יכול לחזור בו כל זמן שלא השתמש בחפץ אחרי גילוי המום, ואינו צריך להביא מומחה שיבדוק שהחפץ תקין; ואילו במקרה שהיה יכול לבדוק לפני המכירה, אינו יכול לחזור בו אם לא בדק, כי מן הסתם מחל.

למעשה, רואים בכמה מאחרוני זמננו (עיין בכמה פסקי דין המופיעים ב"תחומין" כרך כב ובפתחי חושן, אונאה יג, ט) שהמחלוקת אינה מוכרעת לגמרי, ויש אומרים שגם אם מסתבר כמשנה למלך, אי אפשר להוציא ממון בדין נגד המגיד משנה, ולכן כאשר הקונה שילם אז הוא אינו יכול לבטל המקח אם יכול היה לבדוק ולא בדק (הובא בפתי"ש גם מי שאומר שא"א לומר קים לי כמ"מ).

ז. מתי יכול לטעון למקח טעות למרות שיכול היה לבדוק? (סייגים לשיטת המגיד משנה)

למרות האמור לעיל, המקרה שלפנינו שונה מהמקרה עליו דיברו הפוסקים בכמה אופנים, ונראה שכאן כולם יודו שהקונה לא הפסיד זכותו לטעון מקח טעות:

1. בדיקה שאינה זמינה וקלה – כמה אחרונים דייקו במגיד משנה שרק כאשר האפשרות של הבדיקה היא זמינה וקלה איבד הקונה את זכותו לטעון לגבי המומים, וכלשון המגיד משנה "יכול להבחינו לאלתר". אבל כאשר הבדיקה אינה קלה יכול הקונה לטעון למקח טעות. במקרה שלפנינו כדי לעמוד על איכות היריעות התובע היה צריך לטרוח ולהביא את היריעות לסופר מומחה שמבין בכך. עובדה זו בולטת במקרה שלפנינו, שהרי אפילו אחרי שהגיעו הצדדים לבית הדין טען הנתבע בנחרצות שהכתב הוא כתב מהודר. אף שלא קבלנו את דעת הנתבע בזה, מראה הדבר עד כמה קשה לצפות מהתובע לעשות בדיקה של איכות הכתיבה כשאינו לו גישה קלה למומחים שיכולים לחוות את דעתם. יתירה מכך, לפי פשט המ"מ, הקונה אינו צריך להראות למומחה כלל אלא יכול לבדוק מעצמו, כפי שנראה מהדוגמא שהביא "כגון שיכולין לנסותו ולטועמו", וכל הרוצה להרחיב את המ"מ עליו הראיה, שכן חזקה שאין אדם מתרצה במומו.

2. בדיקה לפני שהמוצר גמור - יש סברא גדולה לומר שסברת המ"מ שייכת רק במקום שהמוצר גמור, אך במקום שהמוצר אינו גמור, כמו במקרה שלפנינו שעדיין לא נשלמה כתיבת ספר התורה, למרות שכבר ניתן לבדוק את טיבו על ידי מומחים, מכל מקום אין דרך הלוקח לבדוק. רק כשהמוצר מוגמר דרכו לברר אצל מומחים, ולו בכדי שלא יצטרך להביא את המוצר לבדיקה נוספת בסוף הכתיבה. לכן כשהמוצר לא מוגמר אין ראיה שסבר וקיבל מכך שלא בדק.

3. טיב היריעות שניתנו כדוגמא – איכות הכתיבה יכולה להשתנות ותלויה בין היתר במידת ההשקעה של הסופר. גם לפי הביקורת של המומחה, לא נאמר שהסופר אינו מסוגל לכתוב אות באופן מהודר, אלא שספר זה אינו מהודר. לכן לא ניתן להוכיח מהיריעות שהנתבע הראה לתובע כדוגמא שהוא סבר וקיבל את איכות כתיבתו, כי יתכן שבאמת היריעות שניתנו לו כדוגמא היו מהודרות יותר ואינן משקפות את רמת ההידור של שאר הספר. גם אם במקרה שלפנינו אכן לא היה פער בהידור בין הדוגמא לשאר הספר, עצם העובדה שיכול להיות פער מהווה סיבה נוספת לכך שלא מצופה מהלוקח להראות אותן למומחה, כי כאמור הדוגמאות לא משקפות בהכרח את טיב המוצר הסופי.

4. המוכר הודיע שאין בו מום זה – לפי כמה אחרונים (ראה לדוגמא פתחי חושן הונאה יג, ט; מנחת אשר ג, קט) כאשר המוכר הודיע בפירוש לקונה שאין מום מסויים, מודה המגיד משנה שאם המום קיים המקח בטל למרות שהלוקח היה יכול לבדוק מראש אם המום קיים. בנידון דידן, כתוב בחוזה בפירוש שהספר צריך להיות מהודר, ואפילו ניתנו תרופות למקרה שיתברר שהספר או אפילו חלקים ממנו אינם מהודרים. לא נראה שצריך להיות יותר ספציפי לגבי סיבות חוסר ההידור. יתר על כן, הנתבע אמר בבית דין שהוא כותב רק כתב בית יוסף ומהודר ומן הסתם אמר כך גם לתובע, ולכן נחשב הדבר שהודיע שאין בו מום (של חוסר הידור).

מכל הסיבות הנ"ל וכל שכן מכולן יחד, זכאי התובע לחזור בו מהמקח ולדרוש את כל כספו בחזרה.

בשולי הדברים, אחד הדיינים רצה להעיר כדלהלן. גם אילו היינו סבורים שדברי המגיד משנה נכונים כאן, למעשה אי אפשר היה לפסוק לפי הכלל המוציא מחבירו עליו הראיה (=הממע"ה): התובע שילם כ-75% מעלות הספר, ולכן המשמעות של הממע"ה היא שמצד אחד התובע לא יכול

לדרוש את כספו בחזרה (הנתבע יכול לומר קים לי כמגיד משנה) והיריעות שכנגדן שילם שייכות לו, אך מאידך גם המוכר לא יכול לדרוש את שאר הסכום תמורת היריעות הנותרות של הספר, כי גם התובע מוחזק (התובע יכול לומר קים לי כמשנה למלך).

האם במקרה כזה של מוחזקויות סותרות, אפשר היה להשאיר את המצב על עמדו, שהתובע לא ישלם יותר אך גם לא יקבל את היריעות הנותרות אלא רק את אלו שכבר שילם בעדן?

על פניו, כנגד מצב כזה ודאי שרשאי התובע להתנגד ולטעון מקח טעות, שהרי העיסקה הייתה תמורת ספר שלם. האפשרויות היחידות הן שהנתבע יתן לתובע ספר שלם אך יקבל בתמורה רק את מה שהתובע שילם עד כה; או שהתובע יקבל את כספו בחזרה והנתבע יקבל בחזרה את היריעות שלו. מכל מקום, כפי שכבר כתבנו דברי המגיד משנה כלל לא שייכים במקרה שלפנינו.

לסיכום, במקרה שלפנינו אי-הבדיקה על ידי מומחה אינה נחשבת להתרצות ולמחילה על הזכות לטעון טענת מקח טעות.

ח. האם המוצר שלפנינו נבדק על ידי הקונה באופן המוכיח שהייתה התרצות בפועל?

אמנם הכרענו שאי-הבדיקה אינה נחשבת להתרצות ומחילה, גם אם ניתן היה לבדוק, אך כעת יש לברר האם במקרה שלפנינו היריעות אכן נבדקו על ידי התובע או על ידי סופר ולפיכך הייתה התרצות בפועל.

הנתבע טען שלפני ההתקשרות ביניהם הוא הראה לתובע יריעות לדוגמא, והתובע היה שבע רצון מהן ונתרצה באיכות המקח. כמו כן הנתבע הביא הוכחות לכך שבמהלך הכתיבה התובע ראה יריעות מהספר ואף התייעץ עם סופר לגבי איכותן, ולפיכך ודאי ידע את רמת איכותן ובכל זאת נתרצה בכך והמשיך את ההתקשרות ביניהם.

בתאריך 16.2.15 כתב התובע לנתבע: "מאוד מעוניין שאתה תסיים את הספר ולא אף אחד אחר. הצעתי ללכת לדין תורה... הבעיה העיקרית שלי כפי שאמרתי איננה טיב עבודתך אלא העובדה שנגמר לי הכסף באופן לא צפוי... ניסיתי לבדוק האם תהיה מוכן להתגמש לאור העובדה שספרי תורה מקבילים עולים הרבה פחות". כמו כן ב-22.2.15 הראה לסופר את היריעות ובעקבות כך רשם לנתבע שורה של הערות לתיקונים ובכל זאת המשיך לשלם לו עבור עבודתו. נראה מכך שלפחות בשלב זה של הכתיבה הנתבע כבר התוודע לטיב הספר ולכך שמחירו שונה ממה שהתחייב עבורו ובכל זאת נתרצה בספר.

למרות האמור, אין להוכיח מהדברים הללו שהייתה התרצות מרמה זו של ספר.

לגבי ראיית הכתב לפני ההתקשרות וכן באוקי' 2014 אין להביא ראיה, משום שהתובע שאינו עוסק בכתיבת סת"ם הוא כרוב האנשים שאינם בקיאים בכך, וגם כאשר הם רואים את הכתב אין להם שום הבנה והכרה בטיבו של הכתב.

לגבי מה שהראה לסופר בפב' 2015, גם אין להביא מכך ראיה שנתרצה בפועל, שהרי אז התובע אכן כבר דרש להפחית את המחיר ואף הביע את רצונו ללכת לדין תורה. אמנם בשלב ההוא הוא

לא דרש ביטול מקח אבל זה היה בשלב יחסית מוקדם בתהליך הבדיקה שלו ויש להניח שלא ידע ברמת ודאות גבוהה עד כמה הספר לא היה מהודר. לכן, יש להיענות לדרישת התובע לבטל המקח.

לסיכום, המוצר שלפנינו לא נבדק על ידי הקונה באופן המוכיח שנתרצה במומו.

ט. בחירת הסופר בשל יראת השמים ואופיו המיוחד לא בשל מקצועיותו

כאמור, הנתבע טען כי חלק מכריע בבחירתו כסופר על ידי התובע נבע לא רק בשל היותו בעל ידע הלכתי ונסיון מעשי אלא בעיקר בשל יראת השמים ואופיו המיוחד, כפי שהצהיר זאת התובע בהודעות ובעל פה. הנתבע הביא סימוכין לכך מדוא"ל ששלח אליו התובע. בנוסף לכך, לפי הודאת התובע הוא מונע גם בגלל מניעים חבריים, כפי שכתב בדוא"ל "ידע לך שבחרתי בך לא בגלל שאתה סופר מקצועי... לסייע לשכן שאני מכבד ומוקיר". גם חזרתו של התובע, לטענת הנתבע, לא הייתה בגלל רמת ההידור אלא בגלל מצבו הכלכלי שהתדרדר, וכפי שמוכח מדבריו במייל מיום 24.11.2016 וכן מיום 22.11.2015. שם כתב בזו הלשון:

אני יושב על הנושא ולא שוכח לרגע את עבודתך המצויינת. כפי שאמרתי לך, הבעיה העיקרית שלי היא הוצאה לא צפויה שגרמה לי בעיה תזרימית. יחד עם זאת אני מנסה בכל כוחי למצוא מקורות תקציביים חלופיים כי חשוב לי לסיים את הספר איתך.

בית הדין סבור כי אכן יש אמת בדברי הנתבע, וכי חלק גדול משיקוליו של התובע היה החברות, יראת השמים ואופיו המיוחד של הנתבע. אילו ההפרש בין המחיר שנקבע ביניהם למחיר האמיתי לא היה כל כך גבוה בהחלט היה מקום לקבל את דברי הנתבע. אולם לאחר שנתגלה הפער העצום במחיר, כפי שנתגלה לתובע בתאריך י"ט כסלו תשע"ז (19.12.16) כאשר קיבל את המכתב ממכון "אות", וכן מבודקים נוספים, ברור מעבר לכל ספק שכל אדם סביר ירצה לבטל את המקח, למרות שיקולי החברות ויראת השמים. גם התכתבויות הדוא"ל הנזכרות שאליהן ציין הנתבע קדמו לתאריך בו נתגלה הפער הגדול.

לפיכך נדחית גם טענת הנתבע כי כל החזרה נעשתה רק משיקולים כלכליים. גם התובע הודה שבעקבות המצב הכלכלי החל לברר את מחירו של הספר, אך זאת במטרה למכור את הספר לאחר ולא כדי למצוא עילה לבטל את המקח. אפילו אילו היה נכון הדבר וזאת הייתה מטרתו, סוף סוף ברור שלאחר שנתגלה פער כל כך עצום חזרתו מהמקח צודקת ואין בה כל דופי לא מבחינה ממונית ולא מבחינה מוסרית.

בנוסף לכל האמור, סוף סוף נחתם חוזה בין הצדדים ובו מפורש שהספר צריך להיות מהודר, והואיל והספר אינו מהודר הרי שיש כאן מקח טעות, ויהיו הגורמים אשר יהיו, זכותו המלאה של התובע לחזור בו מהמקח.

לפיכך, על התובע להשיב את היריעות לנתבע, ועל הנתבע להשיב לתובע את כל הכסף ששילם (כולל המע"מ שגבה).

לסיכום, תביעת התובע למקח טעות מתקבלת. על התובע להשיב את היריעות לנתבע ועל הנתבע להשיב לתובע את כל הכסף שקיבל ממנו, שהוא 98,000 ₪ בתוספת מע"מ של 15,780 ₪, סה"כ 113,780 ₪.

י. הוצאות משפט

על פי המדיניות ההלכתית של בית הדין, במקרה בו שני הצדדים התנהלו בצורה הגונה ובנקיון כפיים במסגרת הדיון בבית הדין, אזי כל צד נושא בהוצאותיו, ושני הצדדים מתחלקים באגרת בית הדין בשווה. בנדון דידן, שני הצדדים הציגו טענות של ממש לעמדתם, והיה צורך אמיתי לכך שהמחלוקת תוכרע על ידי בית דין ובעזרת מומחה. לכן אין צו להוצאות, חוץ מהשתתפות הנתבע בחצי מאגרת בית דין, בסך 525 ₪.

יא. החלטות

1. הנתבע ישלם לתובע סכום של 114,305 ₪ (הכסף ששולם לנתבע+מחצית מאגרת בית הדין).
2. התשלום יבוצע תוך 35 יום מהתאריך הנקוב על פסק הדין.
3. כל היריעות של ספר התורה יוחזרו לנתבע. הנתבע יתאם עם מזכירות בית דין מועד שבו הוא יגיע לקחת את היריעות שאצל בית הדין.
4. ניתן לערער על פס"ד זה תוך 30 יום מהתאריך הנקוב עליו.

פסק הדין ניתן ביום יט בכסלו תשע"ח, 07 בדצמבר 2017

והאמת והשלום אהבו

בזאת באנו על החתום

הרב יאיר וסרטייל

הרב דניאל מן, אב"ד

הרב עודד מכמן